

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

"Vijdon va burch bilan yashash"

Umumiy o'rta ta'lim maktab 6-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan dars materiallari

Vijdon nima?

Ta'rif

Vijdon — bu shaxsning ichki axloqiy nazorat mexanizmi bo'lib, insonning xatti-harakatlarini **yaxshilik va yomonlik**, halollik va noinsoflik mezonlari asosida baholash qobiliyatini anglatadi.

Vijdon nima beradi?

- Tashqi nazorat bo'lmagan holatlarda ham o'zini to'g'ri tutish
- Qonun va axloq talablariga zid harakatlardan tiyilish
- Adolatli va mas'uliyatli harakat qilishga undash
- Ichki intizom va axloqiy hissiyot

Burch nima?

Burchning ta'rifi

Burch — shaxsning jamiyat, davlat, oila va boshqalar oldidagi mas'uliyatini ifoda etuvchi ijtimoiy-huquqiy va axloqiy kategoriyadir. U muayyan qoidalar, normalar va talablarga amal qilish zarurati bilan bog'liq.

Burch va vijdonning bog'liqligi

Burch **tashqi va ijtimoiy talab** sifatida namoyon bo'lsa, vijdon uning **ichki, shaxsiy nazorat shaklidir**. Ular birgalikda shaxsning huquqiy va axloqiy xulq-atvorini shakllantiradi.

Burchni vijdon bilan bajarish

Agar inson o'z burchini vijdon bilan bajarsa, u ham adolatli va halol bo'lib yetishadi. Burch va vijdon o'zaro uzviy bog'liq tushunchalardir.

Amaliy misol: Shohrux va tanlov

Shahardagi yoshlar markazida fan bo'yicha tanlov o'tkazildi. Tanlov natijalariga ko'ra g'oliblar keyingi bosqichga yo'llanma olishi kerak edi.

Tanlovdan keyin natijalarni hisoblashda qatnashgan ko'ngilli o'quvchi **Shohrux** javob varaqalarini tekshirish jarayonida bir xatoni payqadi — uning yaqin do'stiga tegishli ishda bir nechta noto'g'ri javoblar to'g'ri deb belgilangan edi.

Agar xatoni aytmasa...

Do'sti yuqori natija bilan g'oliblar ro'yxatiga kirishi mumkin edi. Lekin bu adolatsizlik bo'lar edi.

Agar xatoni aytsa...

Do'sti tanlovdan o'ta olmasdi. Lekin haqiqat va adolat saqlanardi. Shohrux ikkilanib qoldi: do'stiga yordam berishmi yoki to'g'rilikni saqlashmi?

Shohrux misoliga oid savollar

1

Bu vaziyatda Shohruxning burchi nimadan iborat edi?

2

Vijdon deganda bu holatda nimani tushunish mumkin?

3

Nega inson ba'zan vijdoniga qarshi qaror qabul qilishga moyil bo'ladi?

4

Agar u xatoni yashirsa, bu qanday adolatsizlikka olib keladi?

5

Bu holatni korrupsiyaviy fikrlashga o'xshatish mumkinmi? Nima uchun?

6

To'g'ri qaror qanday bo'lishi kerak edi va nima uchun?

Vijdonga muvofiq amal qilish

Vijdonga muvofiq amal qilish — shaxsning o'z harakatlarini ichki axloqiy me'yorlar asosida baholab, qonun va adolat talablariga zid bo'lmagan qarorlarni qabul qilishidir.

Shaxsning o'z imkoniyatlari, bilim va xatti-harakatlarini xolisona baholay olishi, o'z xatolarini tan olishi va ularni yashirish yoki oqlashga urinishdan voz kechishi.

Adolatli munosabatda bo'lish, aldash, manfaat uchun qoidalarni buzish yoki ustunlikka noqonuniy yo'l bilan erishmaslik.

Vijdonga muvofiq harakat qilish **huquqiy ongning muhim elementi** hisoblanadi. U insonni turli vaziyatlarda, jumladan, manfaatlar to'qnashuvi yoki bosim sharoitida ham qonuniy va adolatli qaror qabul qilishga undaydi.

Amaliy misol: Aziz va onlayn test

Onlayn ta'lim platformasida o'quvchilar uchun test o'tkazildi. Bu test natijalari asosida ular maxsus kursga qabul qilinishi kerak edi.

Vaziyat

Test vaqtida bir nechta o'quvchi internet orqali tayyor javoblarni topib, ulardan foydalanishni boshladi. **Aziz** ham shu testda qatnashardi va do'stlarining javoblarni oson topayotganini ko'rdi.

Ikki yo'l

- **Oson yo'l:** Boshqalar kabi tayyor javoblardan foydalanish — yuqori ball, lekin nohaqlik
- **Halol yo'l:** O'z bilimi bilan javob berish — haqiqiy natija, toza vijdon

Aziz testning maqsadi haqiqiy bilimni tekshirish ekanini bilardi. U ikki qaror orasida qoldi.

Aziz misoliga oid savollar:

- Azizning qaysi harakati vijdonga muvofiq hisoblanadi?
- Nega halollik inson uchun muhim?
- Agar u boshqalar kabi yo'l tutsa, bu qanday oqibatlarga olib keladi?
- Bu holatda "oson yo'l" nima uchun xavfli hisoblanadi?
- Bunday harakatlar qanday qilib keyinchalik kattaroq qoidabuzarliklarga olib kelishi mumkin?
- Siz bu vaziyatda qanday qaror qabul qilgan bo'lardingiz va nima uchun?

Baxt — toza vijdon bilan yashash

"Baxt — faqat moddiy boylikda emas, balki toza vijdon bilan yashashda hamdir."

Toza vijdonning bergan narsalari

Barqaror ruhiy holat, ishonch va o'z-o'ziga hurmat tuyg'usi. Boshqalarning ishonchini qozonish va hayotdan qoniqish hissi.

Vijdonga zid harakatlar

Aldamchilik, adolatsizlik, qoidalarni buzish — qisqa muddatli manfaat keltirishi mumkin, lekin uzoq muddatda ichki ziddiyat va ma'naviy yetishmovchilikka olib keladi.

Haqiqiy baxt

Tashqi omillarga emas, balki insonning o'z vijdoni bilan uyg'un holda yashashiga bog'liq bo'lgan axloqiy-ijtimoiy holat.

Amaliy misol: Dilnur va grant dasturi

Yoshlar uchun tashkil etilgan grant dasturiga arizalar qabul qilindi.

Har bir ishtirokchi o'z loyihasini taqdim qilishi va uning ahamiyatini asoslab berishi kerak edi.

Dilnurning vaziyati

Dilnur o'z loyihasini mustaqil ishlab chiqdi va ko'p mehnat qildi. Boshqa bir ishtirokchi esa internetdan tayyor loyihani olib, uni o'ziniki deb topshirdi. Dilnur bu holatni tasodifan bilib qoldi.

Dilnur bu holat adolatsiz ekanini tushundi va qaror qabul qilishi kerak edi.

- **Jim qolish:** adolatsizlikka ko'z yumish, o'zini xavfsiz his qilish
- **Haqiqatni aytish:** vijdon talabiga ko'ra adolatni himoya qilish

1 Bu vaziyatda toza vijdon bilan yashash nima degani?

2 Dilnur qanday qaror qabul qilishi kerak deb o'ylaysiz?

3 Nega ayrim insonlar jim qolishni tanlaydi?

4 Agar adolatsizlikka ko'z yumilsa, bu jamiyatga qanday ta'sir qiladi?

5 Baxtni faqat natija bilan baholash to'g'rimi yoki vijdon bilanmi?

6 Toza vijdon bilan yashash insonga qanday ichki hissiyot beradi?

Xulosa: vijdon va burch — hayotning asosi

Vijdon va burch asosida inson adolatli, mas'uliyatli va halol fuqaro bo'lib yetiladi.

O'zingizga va boshqalarga nisbatan halol bo'lish, vijdonga muvofiq yashash insonga baxt va qoniqish hissini beradi.

Bolalar kichik yoshidanoq vijdon va burch bilan yashashni o'rgansa, kelajakda adolatli, mas'uliyatli va korrupsiyasiz jamiyatni barpo etishga hissa qo'shadi.

Vijdon va burch inson hayotida asosiy qadriyatlar hisoblanadi. **Toza vijdon bilan yashash** — bu haqiqiy baxtning kaliti va kuchli jamiyatning poydevori.

